

„NOS ENIM PAENE IN ANGULO ORBIS CONSTITUTI.“ KE KORESPONDENCI MEZI BOHUSLAVEM HASIŠTEJNSKÝM Z LOBKOVIC A BERNARDEM ADELMANNEM Z ADELMANNSFELDENU

KAMIL BOLDAN (Národní knihovna ČR)

V dochované korespondenci Bohuslava Hasištejnského vyniká soubor listů adresovaných Bernardu Adelmannovi z Adelmansfeldenu. Čítá 32 kusů a sahá od roku 1486, kdy bylo Bohuslavovi asi 25 let, až téměř do jeho smrti. Pouze dva z nich jsou datované (či datovatelné) do 80. let, dalších pět do 90. let. Všechny zbývající spadají asi až do první dekády 16. století. Nabízejí možnost sledovat v čase dílčí proměny Bohuslavovy osobnosti, jež někdy bývala nahlížena poněkud staticky. Z řady míst vyrazí Bohuslav často sarkastický humor, který jako by nám jen málo zapadal do vytvořeného obrazu velkého humanistického básníka. Mistrovsky psané listy rovněž vystupují ze spíše chladné korespondence Bohuslava Hasištejnského, jež díky svému individualismu a poněkud egoistickému vystupování asi jen těžko navazoval bližší přátelství.¹ Soubor byl a jistě znovu bude důkladněji vytěžován jako vynikající pramen pro rekonstrukci Bohuslavova názorového světa.² Zejména v pozdějších letech prolíná listy pisatelů oboustranná posmutnělost z podle nich bídných poměrů v jejich vlastech a z úpadku mravů. Avšak „myšlenky“ našeho výtečníka bych alespoň pro tentokrát rád nechal stranou. Do korespondence jsou vsunuty i jiné důležité informace o humanistovi, jež větší část života strávil na Hasištejně v Krušných horách, k němuž měl očividně emotivní vztah, vzdálen však od větších kulturních center.

Bernard Adelmann se narodil roku 1459 a byl asi jen o dvě léta starší než Bohuslav. Studoval na univerzitách v Heidelbergu a Basileji, kde ho k zájmu o humanismus přivedl jeho učitel Johann Reuchlin. Roku 1481 se vydal do italské Ferrary, aby tam završil skoro již desetileté

studium. Ve stejném roce přešel z Bologně na ferrarskou univerzitu i Bohuslav Hasištejnský.³ Oba šlechtičtí synkové tu navázali upřímné přátelství, které upevňovalo právě zalíbení v humanistických studiích. Po předčasně smrti Petra Schotta, kanovníka ve Štrasburku, s nímž se Bohuslav potkal na univerzitě Bologni, byl Bernard asi nejbližším z jeho zahraničních přátel. Nejprve se stal kanovníkem v Eichstättu a v roce 1498 současně i kanovníkem v Augsburgu, kde potom především pobýval. Působil jako aktivní člen tamní humanistické společnosti, seskupené kolem Konráda Peutingerera, v přátelských stycích byl i s jinými německými humanisty, kupř. s Willibaldem Pirckheimerem a jeho kruhem. Na konci života po určitou dobu sympatizoval s Lutherem. Zemřel třináct let po Bohuslavovi (1523), nezanechav po sobě žádné větší literární dílo.⁴

Ze zjevně časté korespondence obou přátel máme zachovány pouze tři listy, které putovaly od Bernarda na Hasištejn. Povšimněme si nejprve právě jich. Podstatnou část listu ze září 1507 věnuje Adelmann svým steskům. Prý již po 25 let kupuje pro Bohuslava knihy, kterých vychází stále více a více, a on zkrátka již neví, co onen má, zdali mu některé tituly již neposílal a žádá si přesnější instrukce, co doplňovat.⁵ Podobně lkavou stížnost odeslal Bohuslavovi již na sklonku roku 1498. Vyvíňuje se z případných pochybení a posílá všechny knihy, které nashromáždil. Stály-li více, než Bohuslav čekal, může za to vinit jen svou nenasytnou žízeň po knihách a neschopnost počkat.⁶ V závěru třetího listu, odeslaného půl roku před Bohuslavovou smrtí, zase dodává, že mu posílá sluneční hodiny, s knihami že však musí posečkat a že zásilku odešle, až se jich nashromáždí více.⁷

¹ Srov. Martínek, J.: Působení Bohuslava z Lobkovic ve světle nové datace spisů, LF 109 (1986), zejm. s. 80–81.

² Třebaže korespondenci zpřístupňuje moderní edice Bohuslav Hassensteinii a Lobkowicz epistulae. Tom. II. Epistulae ad familiares. Ed. Jan Martínek et Dana Martínková, Leipzig 1980, historikové často vytěžují stále jen ty listy, které byly dříve vybrány a přeloženy do češtiny K. A. Vinařickým: Sebrané spisy veršem i prosou. Sv. 2. Varyto a lyra. Pána Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic věk a spisy vybrané, Praha 1875, s. 103ff., či později v antologii Poselství ducha. Vyd. a přel. Dana Martínková, Praha 1975, s. 106ff.

³ Bohuslav Hasištejnský se ve Ferrare stal v listopadu 1482 doktorem kanonického práva; Bernard Adelmann je tu dosvědčen ještě 16. září toho roku, kdy vystupuje jako svědek na jedné z doktorských promócí. Srov. Pardi, G.: Titoli dottorali conferiti dallo studio di Ferrara nei sec. XV. e XVI., Lucca 1900, s. 60–61 a 75.

⁴ Srov. Thurnhofer, F. X.: Bernhard Adelmann von Adelmansfelden, Humanist und Luthers Freund, Freiburg im Breisgau 1900, o přátelství s Bohuslavem zejm. s. 95–100; ke vzájemným stykům dále Truhlář, J.: Humanismus a humanisté v Čechách za krále Vladislava II., Praha 1894, passim.

⁵ Epist. II, č. 135, 1–4 (s. 134–135).

⁶ Epist. II, č. 56, 1–3 (s. 68).

⁷ Epist. II, č. 166, 8 (s. 163).

Z takřka 650 svazků, které čítala v době Bohuslavovy smrti jeho knihovna, se jich dochovalo na 480, povětšinou ve fondu roudnické lobkovické knihovny.⁸ Rukopisy mezi nimi tvoří pouhých 7,5 procenta. Již za italských studií Bohuslav upřednostňoval tištěnou podobu knihy, avšak po návratu stál před nemalým logistickým problémem, jak se k titulům, které ho zajímaly a které tehdy produkovaly hlavně italské oficíny, v Čechách dostat. V kontextu souborného katalogu inkunábulí chovaných na našem území se ukazuje, že mezi hasištejskými svazky převažují vydání u nás doložená jen velmi řídké či unikátně.⁹ Až z mladších a velmi strohých zpráv z poloviny 16. století víme, že při opatřování a transportu latinských a řeckých titulů měl být za nemalé sumy Bohuslavovi nápomocen augsburský obchodní dům Fuggerů a síť jeho faktorů.¹⁰ Nemenší význam měl asi i Bernard Adelman, jenž k přítelově talentu shlížel s obdivem a krátce poté, co se někdy na konci roku 1482, či spíše na jaře následujícího roku, vrátili z Ferrary, vzal na svá bedra náročný a věru nevděčný úkol hlavního akcesora. Jeho úloha jistě stoupla po přesídlení do Augsburgu, který patřil k hlavním německým centrům knižního obchodu.¹¹

Dodejme, že Adelman si sám pořídil zajímavou knihovnu. Její podstatná část doputovala přes františkánský klášter v Gmündu do sbírek frankfurtského lékaře, zednáře a bibliofila Georga Klobe (1787–1854).¹² Ten však větší část své obrovské sbírky nechal roku 1835 rozprodat na dražbě u Sotheby's v Londýně. Před nedávnem vydaný katalog inkunábulí chovaných v Bodleianě ukázal, že alespoň některé z Adelmanových knih jsou uloženy zde.¹³ Bernard Adelman svazky označoval svým podpisem, ponejvíce na předsádkovém listu.¹⁴ Jedna taková přichází i mezi dochovanými svazky hasištejské knihovny. Jde o benátské vydání Aristotelovy Rétoriky z roku 1481. Bernard si tisk koupil a dal svázat asi již během studií v Itálii a nejspíše ještě tehdy ho věnoval Bohuslavovi.¹⁵

Nechci se v tomto příspěvku věnovat konkrétním titulům, které jsou v jednotlivých listech přímo zmiňovány.

Ty budou zevrubně rozebrány v rámci úvodní studie ke katalogu rekonstruované hasištejské knihovny. Všeobecně je nutno poznamenat, že Bohuslav dovedl být až dotěrně neodbytný a požadovaný titul stále upomínat. Když kupř. stále nepřicházelo první vydání řeckého encyklopedického slovníku Suidas, dosti nepřijemným tónem dá najevo, jak dlouho Adelmanovi jeho zaslání trvá.¹⁶ Na knihách mu neobyčejně záleželo a příslušné pasáže jsou psány stylisticky velmi vynalézavě, někdy až vychytrale, jen aby přítel nepolevil v jejich obstarávání. Naoko se třeba diví, že tak dlouho neobdržel žádné knihy.¹⁷ Když obdrží velkou zásilku, krásně vypíše své nadšení, níže již klade nové požadavky a velice se podivuje, že nedostal žádný řecký svazek.¹⁸ Je schopen využít i prostoru závěrečného rozloučení: „Vale, dulcissime Bernharde, et hunc nuntium aliquo onustum libello ad me remitte.“¹⁹ Škádliou Bernardovu výtku o své knižní nenasytosti nenechá bez stejně „škádlivé“ odpovědi. Svobodný Bohuslav tak odepíše příteli kanovníkovi: „Quod autem cavillo quodam insatiabilem, ut tu appellas, librorum cupiditate mihi exprobas, patere, quae, me quoque cavillo uti et tibi libere respondere. Si enim uxores nobis permittuntur, ut ardorem libidinis saltem intra legitimi tori fines cohibeamus, permitte et tu mihi cupiditates meas intra litterarum studia continere potius, quam aut opibus conquirendis aut honoribus ambiendis inhiare.“²⁰

Rád bych se zastavil u celkového mechanismu dodávek knih. Podobně jako jiní humanisté nechtěl ani Bohuslav své literární listy příliš zatěžovat praktickými věcmi, které připojoval na vkládané cedule. Touto formou posílal rovněž seznamy knih, které žádal pořídit.²¹ To ostatně potvrzuje i počátek Bernardova „stížného“ listu z roku 1498: „Fateor, suavissime amicorum, te plures librorum indices ad me misisse, verum me plures atque hos, quam aliquando requirebas, tibi comparasse et tu fateare necesse est. Sed cum nil aliud mihi responderis superioribus litteris meis quam me ex indicibus tuis facile cognoscere posse, quos in primis libros requiras.“²² Jednou Bohuslav přikládá seznam řeckých

⁸ Blíže Boldan, K. – Urbánková, E.: Rekonstrukce knihovny Bohuslava Hasištejského z Lobkovic, připraveno do tisku.

⁹ Strojopis tohoto tiskem nevydaného díla E. Urbánkové je uložen v oddělení rukopisů a starých tisků pražské Národní knihovny.

¹⁰ Srov. Lehmann, P.: Eine Geschichte der alten Fuggerbibliotheken. Bd. I, Tübingen 1956, s. 2.

¹¹ Blíže Künast, J.: „Getruckt zu Augspurg“. Buchdruck und Buchhandel in Augsburg zwischen 1468 und 1555, Tübingen 1997. Jak píše na s. 184–185, augsburští humanisté zpravovali své vzdálenější přátele o knižních novinkách. Jako příklad dodavatelského spojení, fungujícího na bázi přátelských styků, zmiňuje právě Adelmanna a Hasištejského.

¹² Srov. sběratelovu zprávu v časopisu *Serapeum* 2 (1847), s. 370.

¹³ Viz *A catalogue of books printed in the fifteenth century now in the Bodleian Library*. By Alan Coates [et al.]. Vol. 1–6, Oxford 2005, kat. č. A–506 (s. 292–293), B–187 (s. 425–426), B–314 (s. 539–541), C–273 (s. 822), O–056 (s. 911–912), T–207 (s. 2528–2529), V–010 (s. 2575). Ovšemže se nabízí otázka, zda Bernard pro Bohuslava jen nekupoval druhé exempláře vydání, která pořizoval sám pro sebe a zda tímto způsobem nebyl jeho úkol „ulehčen“. V tomto nepočteném vzorku však přicházejí jen dva tisky, které rovněž vlastnil Bohuslav: Ovidiova sbírka *Fasti*, vytištěná v Benátkách 24. XII. 1482, a Tibullový a Catullovy básně, vytištěné v Reggiu r. 1481. Oba navíc patří ke skupině knih, které si Bohuslav přivezl již z Itálie, a tak můžeme pouze říci, že si oba přátelé nejspíše ještě ve Ferrare zakupovali stejné tituly (Rekonstrukce, kat. č. 595, 849).

¹⁴ Další otázka, která se tak podsouvá, zní, zda tak činil důsledně a zda mnohé z podpisů nevyzaly za své v rámci bibliofilských převazeb jednoho typu, kterými Kloß své knihy opatřoval. Mezi několika stovkami inkunábulí, které Bodleiana získala z Klobova majetku (a mezi provenienčně zatím nezpracovanými postinkunábulemi), tak mohou přicházet mnohé další svazky z Adelmanovy knihovny.

¹⁵ Rekonstrukce, kat. č. 108.

¹⁶ Epist. II, č. 113, 6 (s. 116).

¹⁷ Epist. II, č. 88, 3 (s. 95).

¹⁸ Epist. II, č. 156, 3–5, 11–12 (s. 152–153).

¹⁹ Epist. II, č. 89, 9 (s. 97).

²⁰ Epist. II, č. 183, 2–3 (s. 174).

²¹ Vícekrát je v listu pouze obecný odkaz, že Bernard další sezná z přiložené cedule. Přímou na přiložený seznam knih odkazuje Epist. II, č. 79, 3 (s. 89). Dále srov. Truhlář, J.: O spisech Bohuslava z Lobkovic, ČČM 52 (1878), s. 276.

²² Epist. II, č. 56, 1–2 (s. 68).

knih, které již obdržel, aby přítel věděl, co ještě nemá.²³ Adelman se takového souborného katalogu rezolutně dožadoval, aby něco nekupoval vícekrát.²⁴ Bohuslav vskutku neopomene lehce zmínit, že mu Bernard skutečně někdy posílá stejné knihy podruhé, hned však přítele krásnými slovy ujišťuje, že více než takových chyb se obává, aby nebyl při nákupu knih zbytečně bázlivý a zdrženlivý, a dodává, že mu nechybějí přátelé, které takovými duplikáty může podarovat.²⁵ Naopak Adelman posílal seznamy zboží, které bylo na trhu a u něhož se asi domníval, že by Bohuslava mohlo zajímat.²⁶ Vedle toho posílal někdy i seznamy knih, které již měl pro Bohuslava zakoupené, jak dosvědčuje Bohuslavova výtka, když jednou takový seznam zapomněl přiložit.²⁷ Měly pedantickému Bohuslavovi sloužit pro zpětnou kontrolu úplnosti zvláště putujících zásilek. V několika případech, když žádaný titul ještě není vydán tiskem, nechává Bernard pro Bohuslava text v Německu opsat. Doložen je i opačný případ, kdy Bernard rukopisnou předlohu zapůjčí na Hasištejn, a Bohuslav si ji nechá opsat doma – to se týká dodnes dochovaného opisu listů Paulina z Noly, Ignáce Antiochejského, Polykarpa ze Smyrny a Antonína Poustevníka.²⁸

Velmi důležitá osoba vstupuje do Bohuslavových listů v srpnu 1502. Bohuslav píše z Budína, kde tehdy pobýval jako králův dvořan, že opis latinského překladu koránu, který mu Adelman předtím nechal pořídit (a který je dodnes též dochován), zatím neviděl, neboť prý Hans Imhof nevěděl, zda jej poslat do Budína či do vlasti na Hasištejn.²⁹ Roku 1506 si Bohuslav stěžuje, že Adelman o sobě nedal delší dobu vědět, navíc Hans Imhof oněměl tak, že se zdá, jako by se z něj stala serifská žába.³⁰ Tento Bohuslavův vrstevník (1461-1522) pocházel ze slavného kupeckého rodu Imhofů z Norimberka a v této době firmu, jež měla zastoupení v mnoha významných evropských městech, již fakticky řídil.³¹ Prosperující imhofovský obchodní dům navázal v Čechách už dříve spojení mimo jiné s obchodníky z Kadaně, blízkého města dobře viditelného i z hradu Hasištejna, které bylo v zástavním držení Bohuslavova bratra Jana Hasištejnského.³² Ze zmínek v listech jiným adresátům poznáváme, že Bohuslav měl u Imhofa složenu peněžní částku a ten z ní potom prováděl platby za zboží, které si Bohuslav z ciziny objednal, a následně se staral o jeho přepravu na Hasištejn. Konkrétně to je doloženo pro

řecké rukopisy, objednané Bohuslavem v Itálii, a pro léky, objednané u Johanna Lochnera.³³ Tomuto norimberskému lékaři výstižně píše: „Quicquid autem impenderis, Ioannes Imhof solvet.“³⁴ Vazby mezi Bohuslavem a Imhofem, které snad naznačují starší přátelské styky, by stály za bližší prozkoumání. Snad i kvůli zmínce v posledním z Bohuslavových listů Adelmanovi, napsaném v březnu 1509. Ten mu asi radil, aby se v jisté záležitosti obrátil přímo na slavného norimberského humanistu, sběratele, bibliofila a mecenáše Willibalda Pirckheimera. Bohuslav píše, že ho poslechl, že však napsal Imhofovi, neboť nechtěl psát přímo člověku, kterého osobně nezná, a něco hned po něm chtít.³⁵ Zatím nevíme, co Bohuslav potřeboval.

Důležitá zmínka k transportu knih přichází v listu psaném nedlouho poté, co Adelman získal prebendu v Augsburgu. Bohuslav mu sděluje, aby daleko raději než do Norimberka poslal knihy po augsburských kupcích do Lipska, budou-li tam mít cestu, neboť do tohoto města se na trhy vydávají mnozí z Kadaňských, kteří mu je pak snadno mohou dovézt.³⁶ Balíky s knihami tedy nejspíše pomáhaly dopravovat povozy eichstättských a augsburských, dále norimberských a kadaňských obchodníků. O peněžním vyrovnání není v listech řeč, ale můžeme snad předpokládat, že Bohuslav peníze posílal po některém ze svých služebníků, kteří jsou někdy zmiňováni jako doručitelé listů, a že současně patrně využíval i modernějších forem plateb přes obchodní domy (vedle imhofovského snad i fuggerovský), u nichž měl otevřen účet.

Bernard Adelman častěji pobýval v cizině. Bohuslav obvykle smutněl, že na delší čas bude odpojen od pravidelných zásilek knih, na druhou stranu se tu i pro něj otevíraly nové zdroje poznání. I jeho přinejmenším v mládí lákalo poznávání cizích krajů.³⁷ Na přelomu let 1486/1487 Bohuslav svého druha chválí, že se vydává na studijní cestu do Francie. Doufá však, že se brzy vrátí s francouzským zbožím, totiž s tamní literární produkcí. Aby se nedomníval, že je ve Francii uvolněn ze služeb (použije dokonce slova „servitus“), žádá o historické spisy o Francii, Británii i jiných zemích, které se mu dostanou do rukou.³⁸ Dějepisectví patřilo spolu s astronomií k největším Bohuslavovým zálibám a v knihovně měl vytříbenou kolekci nejvýznamnějších historiografických děl. Roku 1492 cestoval Adelman do Anglie jako člen poselstva k Jindřichovi VII. a Bohuslav

²³ Epist. II, č. 111, 2 (s. 115).

²⁴ Epist. II, č. 135, 3 (s. 134–135).

²⁵ Epist. II, č. 116, 7 (s. 119), 156, 8 (s. 152–153); podobně č. 165, 15 (s. 162). Nejlépe to ostatně dokládá 22 duplikátů stejných vydání v dochované části hasištejnské knihovny.

²⁶ Epist. II, č. 156, 11 (s. 153).

²⁷ Epist. II, č. 108, 5 (s. 113).

²⁸ Epist. II, č. 73, 5 (s. 86), k navrácení předlohy č. 89, 3 (s. 96). Zámek Nelahozeves, roudnická lobkovická knihovna, sign. VI Fb 30 (Rekonstrukce, kat. č. XII).

²⁹ Epist. II, č. 92, 3 (s. 99). Zámek Nelahozeves, roudnická lobkovická knihovna, sign. VI Fc 17 (Rekonstrukce, kat. č. XIII).

³⁰ Epist. II, č. 123, 3 (s. 124).

³¹ Srov. Imhoff, Ch. von: Die Imhoff – Handelsherren und Kunstliebhaber, in: Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Stadt Nürnberg 62 (1975), zejm. s. 26–32.

³² Srov. Schenk, H.: Nürnberg und Prag. Ein Beitrag zur Geschichte der Handelsbeziehungen im 14. und 15. Jahrhundert, Wiesbaden 1969, s. 139–140.

³³ Epist. II, č. 78, 7 (s. 88–89), 124, 7 (s. 125).

³⁴ Epist. II, č. 133, 6 (s. 132).

³⁵ Epist. II, č. 165, 18 (s. 162).

³⁶ Epist. II, č. 183, 4–5 (s. 174).

³⁷ Na své dlouhé cestě po Středomoří 1491/1492 toužil předně poznat místa starověkých dějů, o nichž předtím čítal.

³⁸ Epist. II, č. 11, 1–8 (s. 10–11).

ho po návratu prosí, aby mu napsal mnohé o této zemi.³⁹ Podobně roku 1506 chce informovat o zajímavostech z cesty do Holandska.⁴⁰ Když následujícího roku Adelman pobývá delší čas v zastoupení eichstättského biskupa na říšském sněmu v Kostnici, Bohuslav těžce nese, že je přerušeno „suavissimum illud inter nos litterarum commercium“, avšak žádá o noviny ze Španělska, Francie a Británie, o nichž prý ví, že jsou doručovány do Kostnice.⁴¹ Se zájmem sledoval postup portugalského loďstva na cestě do Indie kolem jihoafrického pobřeží a prosí, aby mu byly opsány nějaké nové zprávy o objevených zemích.⁴² Obří hrnc v Penigu, na který napíše báseň,⁴³ nebyl jedinou dobovou kuriozitou, která ho zaujme. Roku 1506 dává Bernardovi za úkol vyzvědět něco bližšího o zvěstech, že ve Florencii se měl narodit jakýsi „puer prodigiosus“.⁴⁴ Na předešlého jednoho svazku z roudnické lobkovické knihovny se skutečně zachovaly dva exempláře tištěného jednolistu, na němž velké dřevorezové vyobrazení lidského monstra doplňuje krátká německá zpráva o jeho zázračném narození ve Florencii toho roku. Podle vnějších znaků však svazek spíše z hasištejské knihovny a z Bohuslavova majetku nepochází.⁴⁵

Nebyly to však jen knihy či noviny, co Bernard Adelman pomáhal Bohuslavu Hasištejskému opatřovat. Samostatnou kapitolou, které je věnován zvláštní příspěvek v tomto sborníku, jsou astronomické přístroje, hvězdné a zemské glóby či hodinové stroje. Když roku 1506 obdrží návod na hotovení hodinového stroje, projeví velkou radost, žádá však hned o mnohé další toho druhu a vysvětluje, že ho tyto věci i ke stáru velmi zajímají.⁴⁶ Vyhověti všemožným Bohuslavovým žádostem, předkládaným často dosti kategorickým stylem, nebylo jednoduché a od Bernarda vyžadovalo nemalé sebezapření. Třeba v nedlouhém listu psaném jistě v dobrém rozpoložení z Budína asi počátkem roku 1503 Bohuslav nejprve sdělí, že slyšel o úmrtí basilejského biskupa, jenž sbíral řecké rukopisy, a Bernarda tedy pověřuje, aby mu všechny či alespoň nějaké koupil. Očekává také další knižní zásilku pro svůj, jak píše, jícen. Dále žádá opatřit z Augsburgu vedle astrolábu onen nový druh

štíra, o kterém měl Bernard předtím vyprávět jeho vzdělanému služebníkovu Lukáši Komponiovu, jenž často plnil funkci posla. Pro jistotu ještě opatrnému příteli dodá, že ani v přístrojích, ani v řeckých a latinských knihách se nemusí obávat žádné ceny, je jich dychtivější než peněz. A nakonec ještě zažertuje. Psal by prý více, kdyby právě nebyl obklopen zástupem dívek.⁴⁷ Hasištejské odborné sbírky sloužily nejen k rozvíjení Bohuslavových zálib, ale nejspíše i k výuce na tamní humanistické škole.⁴⁸ V čase šířící se velké morové epidemie prosí roku 1506 Adelmanna, je-li v Augsburgu zkušený lékař, aby mu sepsal pravidla, jak si za moru počínat.⁴⁹ Téhož roku má Bernard zpravit Imhofa, které speciální medikamenty proti nákazám mu má z norimberských lékáren zaslat.⁵⁰ Okolo roku 1500 se Bohuslav krátce zajímal o těžbu rud, kterou tehdy ožívaly Krušné hory, a žádal o pomoc – snad rázu technicko-ekonomických informací – i Adelmanna, jenž se dokonce v této záležitosti chystal na Hasištejn přijet.⁵¹ Rádi bychom tu slyšeli, že si básník nechává poslat nějaké artefaktum v užším významu, ale neuslyšíme. Bohuslav naopak Bernardovi několikrát darem posílá nože či koně.⁵²

„Nos enim paene in angulo orbis constituti nihil peregrinarum rerum, quae tamen interdum memoratu dignae sunt, scimus,“⁵³ píše v jednom z listů Bernardovi a přehání, aby vyzvěděl něco o politické situaci v Itálii. Na rodném hradě Hasištejně, jak píše v jiném listu Bernardovi, se těšil z všedního života a klidu na literární záliby.⁵⁴ Básně, věnované Sturnovi, učitelu na hasištejské škole, členům literární družiny a služebníkům, hovoří i o veselých dnech, které tu mezi povětšinou mladými lidmi zažíval.⁵⁵ A hasištejská knihovna zase o tom, že ani v pozdějších letech nerezignoval na humanistická studia, k nimž přilnul kdysi v Itálii, ale že se je v nebyvale širokém záběru snažil rozvíjet i ze svého krušnohorského „koutu“, odkud se mu dařilo neztrácet kontakt s evropským děním. Aby snad nevyznělo mé líčení někdy poněkud v neprospěch Bohuslavův, je vhodné závěrem dodat, že jeho často velmi vtipně psané listy musely být pro přítele potěchou i dárkem samy o sobě. Jako např. asi vůbec nejkratší, který mu Bohuslav poslal:

³⁹ Epist. II, č. 31, 1–3 (s. 30).

⁴⁰ Epist. II, č. 120, 5 (s. 122).

⁴¹ Epist. II, č. 137, 1, 9 (s. 136–137).

⁴² Epist. II, č. 111, 3 (s. 115), 113, 7–8 (s. 116–117).

⁴³ Srov. Vaculínová, M.: De olla in Penica, oppido Misniae, Bohuslai Hassensteinii carmen (Bohuslav von Lobkowitz und Hassenstein und sein Gedicht von dem Großen Topf zu Penig), LF 127 (2004), s. 306–309.

⁴⁴ Epist. II, č. 123, 8 (s. 125).

⁴⁵ Rekonstrukce, kat. č. 37. Jednolist reprodukuje kupř. Ewinkel, I.: De monstis. Deutung und Funktion von Wundergeburten auf Flugblättern im Deutschland des 16. Jahrhundert, Tübingen 1995, obr. 37; dále srov. Hofmann–Randall, Ch.: Die Einblattdrucke der Universitätsbibliothek Erlangen–Nürnberg, Erlangen 2003, s. 149.

⁴⁶ Epist. II, č. 113, 1–3 (s. 116).

⁴⁷ Epist. II, č. 93, 1–6 (s. 100–101).

⁴⁸ O ní blíže Martinek, J.: Humanistická škola na Hasištejně, AUC–HUCP XXI/2 (1981), s. 23–47.

⁴⁹ Epist. II, č. 111, 3 (s. 115).

⁵⁰ Epist. II, č. 123, 7–8 (s. 124–125).

⁵¹ Epist. II, č. 73, 1–2 (s. 85). Podrobněji rozebírám krátkou epizodu Bohuslavova zájmu o těžbařské podnikání v jednom z hesel výstavního katalogu *Básník a král. Bohuslav Hasištejský z Lobkovic v zrcadle jagellonské doby*. Vyd. Ivana Kyzourová, Praha 2007, kat. č. 5, s. 17.

⁵² Epist. II, č. 73, 5 (č. 86), 88, 9 (s. 95), 89, 3 (s. 96), 116, 5 (s. 119), 120, 3 (s. 122), 123, 5 (s. 124), 128, 3–4 (s. 128), 130, 2–3 (s. 129–130).

⁵³ Epist. II, č. 73, 6 (č. 86). A cituje přítom z Liviových Dějin XXXVIII, 59, 6, kde je král Antiochos zahrán „až do nejzažšího koutka světa“.

⁵⁴ Epist. II, č. 134, 6 (s. 133).

⁵⁵ Upozorním alespoň na básně, které zařadila M. Vaculínová jako přílohu do své studie *Milostná a přírodní lyrika Bohuslava Hasištejského z Lobkovic v dobovém kontextu*, SNM, řada C, sv. 44–45 (1999–2000), s. 57ff.

Píše, že už dlouho chtěl odpovědět na Adelmannův list, který dostal spolu s balíkem knih. Nyní nad papírem ale už ani už neví, co tam psal, neví ani, zda vůbec list k němu dorazí, a nic mu ani nepřichází na mysl, co by mu chtěl dát

vědět, využívá ale možnosti, že se někdo právě chystá do Norimberka. O literárních věcech (rozuměj posílání knih) nemá, co by psal, snad jen, aby v nich byl, jaký posud býval.⁵⁶

Summary

“Nos enim paene in angulo orbis constituti.” On the Correspondence of Bohuslav of Lobkowitz and Hassenstein with Bernhard Adelmann of Adelmansfelden

Kamil Boldan

In the extant correspondence of Bohuslav of Lobkowitz and Hassenstein, we find 32 letters addressed to Bernhard Adelmann (1459–1523). These letters are a valuable source of information for a reconstruction of Bohuslav’s world view; however, they also contain important information on his library at the castle of Hassenstein in Krušné hory. That library contained some 650 volumes, of which almost 480 are still extant. Bohuslav’s friendship with Adelmann dates from their studies in Ferrara, where they studied in 1481–1482. Adelmann became prebendary at Eichstätt and, in 1498, also in Augsburg, where he lived. There, he got actively involved in local humanist circles. Toward the end of his life, he sympathized with Luther.

For over a quarter of a century, since their return from Italy until Bohuslav’s death in 1510, Adelmann was Bohuslav’s principal supplier of foreign books that were not available on the Czech market. Pertinent passages in Bohuslav’s letters are a testimony of his love for books. His style is ingenious, not lacking humor. Present paper describes the method of book acquisition, as revealed by those letters. Adelmann, who often traveled abroad, also supplied Bohuslav with foreign news, such as information about the expedition of Portuguese navy to India.

Translated by Z. F. Daneš

---

⁵⁶ Epist. II, č. 191, 1–3 (s. 178). Část listu možná chybí.